



Лекція 5.

**Економічна історія України другої половини
XIX – початку XX ст.**

План

- 1. Розвиток промисловості в Російській Імперії**
- 2. Промисловий розвиток західноукраїнських земель**
- 3. Аграрні реформи та розвиток сільського господарства в 60-х роках ХІХ ст. — на початку ХХ ст.**
- 4. Зародження і розвиток кооперативного руху**

Промисловість в Російській Імперії у 1850-1870

- розвиток машинобудівної промисловості
- зростання обсягів машинобудування стимулювало розвиток металургійної промисловості -> на зміну невеликим рудням кустарного типу приходили чавуноливарні та залізобудівні підприємства
- до 1860 р. видобуток вугілля набув промислового характеру
- наприкінці 50-х років XIX ст. у виробництві цукру та видобутку вугілля Україна почала набувати загальноімперського значення
- впровадження у виробництво досконаліших технологій і машин

Промисловість в Російській Імперії в останній чверті XIX – на початку XX ст.

- заохочувався розвиток у гірництві приватного підприємництва
- зросло виробництво важкої промисловості
- великий попит на мінеральне паливо -> піднесення вуглевидобутку в Донецькому басейні
- збільшення ролі іноземного капіталу
- розвиток залізниці
- економічна криза **1900—1903** рр. безпосередньо призвела до краху сотень невеликих і слабких підприємств та створення ряду великих монополістичних об'єднань.

Промисловий розвиток західноукраїнських земель

- виникли десятки підприємств фабрично-заводського типу
- у 60—70-х роках тут переважала невелика промисловість через відсутність підприємців, багатих на грошові капітали
- сировинний придаток в Австрійській імперії
- у 70—80-х роках під впливом збільшення попиту на нафтопродукти відбувалося швидке переоснащення нафтодобувної та озокеритної промисловості
- в нафтовій промисловості мало галицького капіталу

Аграрна реформи в Австрійській імперії

- Кріпосне право в Австрійській імперії було скасовано в ході революції **1848 р.**
- Внаслідок аграрної реформи шляхта втратила владу над селянами, проте були збережені шляхетські маєтки та грошові доходи у вигляді викупних платежів, щорічне отримання яких гарантував уряд.

Аграрна реформа в Російській імперії



- друга половина 50-х років XIX ст. позначена різким загостренням кризи кріпосницької системи
- **«Положення про селян» і «Маніфест»**, які підписав **19 лютого 1861 р. Олександр II**
- селяни здобули ряд громадянських свобод – особистих і майнових.
- сплачували **подушний податок** (до **1866 р.**), відбували рекрутчину, аж до **1904 р.** зазнавали фізичних покарань.
- селянське малоземелля → переселенські акції

Реформа Петра Столипіна

- У 1906 р. **П. Столипін** очолив російський уряд і почав упроваджувати курс, який визначив як «порядок і реформи».
- передбачала передачу общинної землі у приватну власність селян з можливістю її подальшого продажу.
- створено **Селянський поземельний банк**.
- Уряд утворив **Переселенське управління**



Зародження і розвиток кооперативного руху



- Кооперативи були покликані забезпечити допомогу незаможним, зокрема захистиш їх від лихварства, що набуло в краї масового характеру.
- Товариство «Просвіта», організоване у **1868 р.** для масового поширення освіти і виховання національної свідомості, спробувало фінансувати кооперативні крамниці та кредитні спілки.
- **Василь Нагірний** – піонер західноукраїнського кооперативного руху
- **Микола Левитський** – кооперація в Наддніпрянській Україні



Завдання на семінар 5.

1. Аграрні реформи в другій половині XIX – на початку XX ст. (порівняйте стан справ в Австрійській і Російській імперіях)
2. Що змінилося після скасування феодальних повинностей для сільського господарства і промисловості на українських землях (порівняйте стан справ в Австрійській і Російській імперіях)
3. Розвиток промисловості в другій половині XIX – на початку XX ст. (порівняйте стан справ в Австрійській і Російській імперіях): видобування корисних копалин; машинобудування; харчова; текстильна галузі.
4. Визначте значення українських земель в економіці Російської та Австрійської імперій в другій половині XIX – на початку XX ст.
5. Проаналізуйте зміни в транспортній інфраструктурі на українських землях в другій половині XIX – на початку XX ст.
6. Визначте причини і наслідки економічної кризи 1900–1903 рр.
7. Порівняйте кооперативний рух на українських землях в Австрійській та Російській імперіях.